

En festival i Nordnorge som gått från förnyelse av sjösamisk identitet till mötesarena för ursprungsfolk.

Riddu Riđđu

Riddu Riđđu-festivalen är en festival som äger rum varje sommar i juli, i Manndalen, Kåfjord, vid Nordnorges kust. Den har utvecklats till en symbol för sjösamisk vitalisering och en viktig mötesarena för olika ursprungsfolk. Dit kommer artister från olika delar av världen, varav de flesta har utbildningsbakgrund.

På festivalen kan man uppleva strupsång från Centralasien och jojk från Sápmi. Festivalen är en arena där traditionella kulturuttryck blandas med nyskapande i musik, teater, dans, konst och film. Som besökare kan man delta i olika workshops, som samisk jojk och hantverk, samt språkurser i samiska och ryska. Man kan även delta i olika seminarier. 2010 fokuserade de på ursprungsfolks konst och på politik och diskriminering inom ursprungsfolks samhällen. En viktig målsättning för festivalen är just att främja olika ursprungsfolk och deras kulturer.

Ungdomsförening blir festival

Riddu Riđđu är nordsamiska och betyder "liten storm". Festivalen tog sin början i en samisk ungdomsförening som startades av en grupp ungdomar i Kåfjord 1990. Föreningen blev vad som senare skulle kallas Gáivuona Sámenuorat (Kåfjord Sameungdom). Men hur kom festivalen till, och varför är den så betydelsefull för många personer med sjösamisk bakgrund idag?

För att förstå festivalens betydelse och varför den blev till just i Manndalen, som är en liten jordbruksbygd, måste man förstå den norska politiken för assimilering av det samiska samfundet; en process som framför allt drabbade de sjösamiska kustdistrikten i Nordtroms och Finnmark.

Den vitalisering som sker med avseende på samiska språk och kultur tar sig uttryck i hela Sápmi, den samiska nation som innefattar Norge, Sverige, Finland och Ryssland.

Riddu Riđđu-festivalen kan ses som en av de viktigaste symbolerna för denna vitaliseringsprocess.

Regnig invigning. Foto: Anna-Maria Ahlén/Sameradion

Förnorskning, försvenskning

Norsk och svensk assimilering av de samiska samfundet fick liknande följder och konsekvenser för den samiska befolkningen i både Norge och Sverige, främst vad gäller förlust av samiska språk. Förnorskning- och försvenskningpolitiken tog sin början på 1850-talet och varade i cirka hundra år. Målet var att stärka nationalstaten. Detta medförde en intolerans mot andra kulturella värderingar och livsmönster än storsamfundets. I Norge ledde politiken till att de kustområdena i Nordtroms och Finnmark som befolkas av både sjösamer och kvener utsattes för en påtvingad övergång från samisk identitet till norsk. En konsekvens blev att den utbytesrelation som existerade mellan den sjösamiska bofasta befolkningen och den samiska renskötande befolkningen mer eller mindre upphörde. Den sjösamiska befolkningen började ta avstånd från renskötarna, och relationen blev mer affärsmässig istället för vänskaplig. De samer som bedrev renskötsel i inlandet i Finnmark påverkades inte på samma sätt av förnorskningprocessen. I efterhand har därför den samiska befolkningen i kommunerna i inlandet, som exempelvis i Kautokeino och Karasjok, kommit att betraktas som de "äkta" samerna.

I Sverige medförde den så kallade "lapp ska vara lapp"-politiken att den del av den samiska befolkningen som inte bedrev renskötsel förlorade sin samiska identitet. Denna politik byggde på idén om att den renskötande befolkningen skulle "skyddas" från civilisationen och hållas separerad från storsamfundet, medan den icke renskötande befolkningen tvingades till assimilering, vilket innebar en förlust av språk och andra samiska kulturella värden. Den kanske allvarligaste konsekvensen av denna politik var dess påverkan på dels den samiska kollektiva identiteten, dels individens självkänsla och självuppfattning.

Nervärdering genom de kulturdarwinistiska åsikter som influerade statlig politik från mitten av 1800-talet till början av 1900-talet påverkade den skandinaviska ursprungsbefolkningen. Många samer försökte fly undan sin etniska bakgrund och förtränga de kulturella mönster och värden som markerade en samisk livsform, och istället anpassa sig till ma-

joritetsens språk och kultur. Det var under denna process många slutade att tala sitt eget språk.

Hundra år av medveten politik för att göra samer norska fick starkt genomslag efter andra världskriget. Efterkrigstiden var en tid av återuppbyggnad och välståndsökning, vilket bidrog till ytterligare förnorskning. Finnmark och Nordtroms – inklusive Manndalen – blev under kriget offer för det man i Norge kallar "den brente jords taktikk". Stora delar av Nordnorge brändes ner av tyskarna under kriget. Befolkningen måste evakueras söderöver, och mötet med det norska samfundet söderpå ledde till att övergången från samisk till norsk identitet tog ny fart. Detta resulterade också i en nästan total övergång från nordsamiska till norska, även i Manndalen där språket hållit sig kvar längst.

Möten och kontakter i den publika sfären skedde i enlighet med det norska och svenska storsamfundets kulturella och sociala normer. Samerna kunde bara uttrycka sina egna sociala och kulturella livsmönster inom den privata sfären eller "hemma". I Kåfjord kommun togs ett slags kollektivt beslut om att inte lära barnen samiska längre. Barn som föddes i de sjösamiska kommunerna under andra världskriget fick bara lära sig norska. Detta innebar att deras barn i sin tur inte fick lära sig det samiska språket. Sålunda har två generationer gått miste om att lära sig sitt eget språk.

Bakom väggarna levde ändå samiska språkuttryck vidare i form av det som kallas för "köksamiska".

Sjösamisk plattform

Som doktorand i kultur och samfund i Tromsø gjorde jag mitt första fältarbete på Riddu-festivalen sommaren 2008 och mitt andra sommaren 2009. Min första tanke var att finna vad som kännetecknar den sjösamiska kulturen, och mitt mål var att försöka utforska detta på festivalens arena. Men det jag först och främst fick uppleva var festivalen som en internationell mötesplats, där artister från olika delar av världen framförde något representativt för sin kultur på scen i form av musik, dans eller teater. Samiska artister deltar också från olika delar av Sápmi och uppträder med jolk, musik och teater.

Buffy Sainte Marie, den kanadensiska sångerskan ur cree-folket, gav intervjuer i lavon bakom scenen. Foto: Anna-Maria Ablén/Sameradion

Festivalledaren Ragnhild Dalheim. Foto: Anna-Maria Ablén/Sameradion

Festivalen präglas minst lika mycket av innovation och nyskapande som av traditionella uttryck. Den samiska kulturen är starkt närvarande, både på scen och på festivalområdet. Man ser många som klär sig i kofte, som man i Norge kallar den samiska traditionella dräkten. Sökandet efter visuella uttryck för den sjösamiska kulturen var vansklig, eftersom jag inte visste vad jag konkret skulle söka efter. Det jag hört eller läst om det sjösamiska samfundet var att sjösamiska kunskapsformer eller traditioner till stor del "försvunnit" efter decennier av förnorskning och assimilering av de sjösamiska kustregionerna. För det är först och främst det som Riddu-festivalen handlar om: ett synliggörande efter en lång tid av osynliggörande.

Den sjösamiska identiteten

Det finns ingen exakt definition av vem som är sjösamisk eller norsk i kustområdena. Idag är det mer upp till var och en att definiera sin identitet och etniska tillhörighet. Sjösamisk är idag, och har varit sedan andra världskriget, en beteckning som samerna vid kusten föredrar att använda om sig själva. Att identifiera sig själv som sjösamisk kan förstås som att

man har en kulturell och ekonomisk tillhörighet till kust- och fjordlandskap i motsats till den samiska inlandsbefolkningen.

I Kåfjord har det varit ett stort engagemang för politisk och kulturell vitalisering, speciellt bland de unga.

Samisk identitet och språk bevarades fram till efterkrigstiden starkare i Manndalen än på andra håll i Nordtrolls och Finnmarks kustområden. Anledningen till detta kan vara att det laestadianska religiösa samfundet utvecklades starkt där, vilket betydde mycket för bevarandet av samisk identitet. Detta kan också vara en anledning till att festivalen växte fram just i Manndalen.

De sjösamiska kulturuttrycken är, som jag nämnde tidigare, svåra att konkretisera. Trots att sjösamisk identitet trängdes undan efter andra världskriget levde kulturelement, som språkliga uttryck, vidare i det fördolda och har lyfts fram i ljuset igen.

Festivalen har blivit en plattform där samiska kulturella element lyfts fram i ljuset. Aktuella frågor avseende samisk kultur belyses genom kulturella uttryck på scen. Ett exempel är den sydsamiska dansgruppen som tillhör Åarjelsaemien teater, som uppträdde på Riddu 2008 och

Jojkkursen avslutades med en liten konsert. Foto: Anna-Maria Ahlén/Sameradion

”Alit Boazu er et band som spiller alternativ samisk musikk. Vår grobunn er i melankolsk rock/pop med innslag av mer metall orientert musikk. Vi ønsker å tilføre samisk musikk en ny dimensjon.” Så presenterer sig Alit Boazu, som opptrådte på festivalen 2009. Foto: Anna-Maria Ablén/Sameradion

2009. I fjolårets foreställning ”Gon” fokuserte den på förlusten av det sydsamiska språket. Den sökte sig fram till språket genom dans. Gruppen experimenterar också med samiska traditionella element genom nya uttrycksformer som dans. Den vill spräcka myten om vad samisk kultur är, som en medlem i gruppen uttryckte det.

Internationell mötespunkt

Riddu-festivalen började efter hand utveckla en internationell sida med ökat engagemang för ursprungsfolk i olika delar av världen. Festivalen har blivit viktig för att den bidrar till att kasta ljus på marginaliserade grupper. Det är främst kontakterna inom det cirkumpolära området som betytt mycket för en gemensam identitet bland nordområdets ursprungsfolk. Som Lene Hansen uttrycker det i sin magisteruppsats *Liten storm på kysten, Samisk identitet mellom en lokal og en internasjonal arena: Mötena med ursprungsfolkgrupper från nordområdena har bidragit till en starkare tillhörighet och identifiering mot väster och öster, i motsats till den klassiska nord- och sydlinjen. Ur den aspekten har den sjösamiska identiteten stärkts genom det internationella arbetet och genom möten med andra ursprungsfolkgrupper.*

Festivalen är en plattform som man kan luta sig mot och få styrka från när man konfronteras med mot-

stånd. Samisk identitet har också stärkts genom det internationella nätverket för att stärka ursprungsfolks situation. Men festivalens arbete är lika viktigt för att nå ut till de områden i Nordnorge där medvetenheten om samisk identitet är svag. Speciellt gäller denna målsättning kusten i Finnmark. Festivalen är mer än bara en festival: Den arbetar för mänskliga rättigheter inifrån och ut, och från gräsrotsnivå.

Det finns således ett samband mellan samisk mobilisering och arbetet för ursprungsfolks rättigheter. Man kan här tala om en globalisering som förenar samiska invånare i kustdistrikten med ursprungsfolksrörelsen.

”Čáppa nieida”-generationen

De som är engagerade i Riddu-festivalen är etniskt medvetna unga människor som representerar en ny generation som har samiska frågor och samisk kultur som referensram. De har blivit frontsoldater i kampen för en sjösamisk kultur.

Det samiska språkets vitalisering har fått en plattform i Riddu-festivalen. Många kan inte språket, som i det här fallet är nordsamiska, men vissa fraser har gått i arv mellan generationer och används i nya uttrycksformer bland ungdomar. Det blir en symbol för stolthet över samisk identitet.

För några år sedan startade ett projekt med design av samiska t-tröjor som såldes på Riddu-festivalen.

Tanken var ”av samisk ungdom för samisk ungdom”. Man ville sprida budskapet att samisk ungdom ska vara stolt över sin identitet. På tröjan står det ”Čáppa nieida”, som betyder ”fin flicka”. Jag fick berättat för mig att denna fras ofta användes av äldre kvinnor i de sjösamiska områdena.

Festivalen låter samiska element lyftas fram genom nyskapande i ett lokalt och internationellt sammanhang. Ett annat exempel är de sjösamiska psalmer som framfördes av en ung pianist på Riddu-festivalen 2008. Hon tog utgångspunkt i melodierna och gjorde en egen tolkning av dem på flygel. Psalmerna betyder mycket inom det sjösamiska samfundet. De spelades aldrig i kyrkan, men överlevde ute bland folket.

Det handlar om att finna en personlig samisk identitet. En av de engagerade i Riddu-festivalen förklarade det så här: ”Man behöver inte kunna samiska, klä sig i kolt eller bevisa ’yttre’ samisk tillhörighet. Det räcker med att vara medveten inom sig”.

Ingrid Helldén

Doktorand i Kultur och Samfund med inriktning mot socialantropologi Universitetet i Tromsø

Mer information om Riddu
Riddu på www.riddu.no.